

Türk Dili Birinci Kurultayı

Birinci Gün

26 Eylül 1932 Pazartesi

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Reisi Samih Rifat Beyin
açma nutku

Muhterem Hami Reisimiz Büyük Gazi Hazretleri, âlimler, müellifler, şairler, yurttaşlarım, hanımlar, efendiler!

Türk dilinin kendi millî kudretleri içerisinde inkişafını aramak maksadiyle kurulan şu kurultayın, yalnız yüce gayesiyle değil, bir yandan üstünde duran devirlerin tarihiyle, diğer yandan kurulduğu bina altındaki millî ve aziz manzarasıyla bu neslin evlâtlarına ilham ettiği birçok manalar vardır. Zihinleri bir an bunlar üzerinde durur gibi ve kendini huşu ile dinler gibi düşündürmek Cumhuriyet hayatına karşı derin bir hürmet borcudur.

Daha dünkü bir devirde kapıları kibleler ve mabetlerin fevkinde bir yükseklik gururiyle bağlı olan bir sarayın yıkılmış tahtı üstünde, milletin kendi eliyle kurduğu bir kürsü etrafında müşterek bir gaye için toplandık.

Bu inkılâbın ne zaman ve hangi şartlar altında doğduğunu biz yakinen bilsek bile, onu bizden sonra geleceklere nakletmek, herhangi bir tesadüfün kurultayı açmak şerefini kendisine bahşettiği bir halk adamı için en evel düşünülmeli lâzımgelen bir vazifedir.

Yurttaşlarım!

Sözlerime yıkan bir maziinin hatıralarıyla başlayacağım. Cihan Harbi artık sonuna varmıştı. İstanbulun uykusuz ve asabî geceleri bazan uzaklardan gelen alışılmış bir sesle uyanıyordu. Anadolu sahilleri karşı taraftan akseden bu seslerin karanlığı ve sükûnu yırtar gibi çırpındığını dinlemekle muvakkât bir huzur, bir teselli, bir ümit arar gibiydi.

Yataklarında yatanlar doğrularlar, Rumeli kıyılarının bir ucundan öbür ucuna kaşuşan müvezzilerin «İlâve! Son malûmat» çığlıklarında bir sevinç, bir muvaffakiyet haberi heyecanını ararlar ve ümitsizlik içinde kendi kendini aldatan, oyalıyan ölümcül bir hasta gibi, mahkûm gibi tekrar yataklarına uzanırlardı.

Muharebenin hayalen büyütülmüş, mubalâğalandırılmış en küçük ve mevzî muvaffakiyetlerini İstanbul sokaklarına dağıtan bu manasız «ilâve» çığlıklarını bazan düşman tayyarelerinin homurtusu ve bombaların infilâk sesleri takip ederdi. O zamanın sükûtu bir nevha idi ki yalnız yüreklerde değil, memleketin taşında ve toprağında ağlıyordu.

Yurttaşlarım!

Dünyada hiç bir millet Umumî Harpte Türklerin sevkedildiği maksatsız ve neticesiz imtihana girmemiştir.

Biz yalnız Çanakkalede kendimiz için, kendi bayrağımız için, memleketimiz için vuruştuk.

Ondan başka her cephede vazifemiz müttefiklerimizin savaş cephelerini boşaltmak, onlarla uğraşacak düşman ordularını kendi üzerimize çekerek bile bile ve hiç lüzumsuz ölmektir.

Galiçyada memleketin en canlı kuvvetleri toprak altına gömüldü. Sarıkamışta yanlış bir harekete yüz binlerce kurban verdik. Bütün Harpte kaybettiğimiz 3,5 milyondan fazla yurt çocuğunun kemikleri üzerine kurduğumuz şeref ve zafer hayali, yarınki bir efendinin, bir müttefikin takdir ve hürmetini kazanmaktan ibaretti.

Bu imtihan içerisinde istikbalden meymus olmıyan bir ferdin varlığını işitmek ne mutlu idi! O zamanın bir tek muzaffer kumandanı ve memleketin düşmana çekilmiş kılıcı olan Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşanın, Yıldırım Ordusu kumandanlığını kabul ettiğini işitenler geniş bir nefes aldılar. Demek ki, daha ümitler bütün bütün mahvolmamış deniliyordu. Halbuki o, memlekete bu ümidi vermek ve onu istikbalinden ye'se düşürmemek için bu yükü üstüne almış ve gitmişti.

Şeria vadileri ona yüksek gayelerinin sevdiği savaş ve tehlike dakikalarının bedii heyecanını verdi. Kaç defa otomobili düşman tayyarelerinin bomba sağnakları altında kaldı. Bir gün yakın bir noktada infilâk eden bir mermi, hedefinin etrafında toz tabakalarından örülmüş bir siper yaptığı zaman, yirminci asrın yüce kahraman çocuğu kollarını geniş göğsü üzerinde kavuşturmuş sâkin, vakur, uzaklara bakıyordu. Onun bazı maddî lisana sığmıyan düşüncelerini irade ve kudretinin şumuliyle ifade eden bir hitap tarzı vardır ki içten gelen bir nidanın muhatabını dikkate davet eden cazip ve duygulu ahengiyle başlar. Bunda bütün tehlikelerin aczini yüzlerine çarpan korkunç bir istihfaf gizlidir. Büyük adam etrafında oğuldıyan bombaların o en yakın sukutunu işte bu kalbi sesiyle karşılar, ve yanındaki yaverine:

— Cevat, dedi, zihnimin içerisinde öyle şeyler dönüyor ki bir gün bunlar kıvrımdan file çıkarsa bütün cihan kendisini hayretlere düşürecek hadiseler karşısında kalacaktır. (Alkışlar)

Hanımlar, Efendiler!

Bu sözlerin söylendiği tehlike dakikasıyla şu günün tarihi arasında geçen zaman, bütün harikalarını saymak için kelimelerin yardımına muhtaç olacak kadar bizden uzakta değildir.

Bütün dünya tarihinin hürmetle tetkik ederken bakışlarındaki derin hayranlığı bozmamak için gözlerini kırpmaktan korktuğu, esirgediği en yüce ve en millî bir inkılâp manzarası, içtimâî bir inkişaf, baş döndürücü bir hızla devam eden bir yükseliş, duygulu ürpermelerini ruhumuzda yaşıyor.

Bundan on bir sene evvel mütereddî bir hanedanın tahtından uzanmış gibi gören solgun perde saçağını öpmek için şurada çok defa zorla toplanılan sırmalı ve sarıklı kuloğulları yerine yüksek nasıyelerinde millî hakimiyetin mukaddes gururunu taşıyan insanlar, memleketin en güzide insanları, âlimler, mütefekkirler, şairler, edipler yanyana oturuyorlar ve, muhterem yurttaşlarımız, bir yerde dediğim gibi, tarihte birkaç defa cihan bütün heyetiyle atının ayakları altında dönen büyük kurtarıcı, inkılâbın bu yüce yaratıcısı, dünyanın en demokrat bir devlet reisi sıfatıyla, başımızda, ruhumuzda, en sonra işte saflarımız, arkadaşlarımız arasındadır. (Sürekli alkışlar)

Hanımlar, efendiler!

Şeria vadisinin yıldırımları önünde istikbalin bu günleriyle uğraşan ve onlara bütün hayatın fevkinde kıymet veren bir inkılâp azmi içinde her fikrin, her tasarrufun en geniş ve şümüllü rabitalarıyla birbirine bağlı bir küll teşkil ettiğini ve milliyet şuurunun insanlıkla muasır bir tarihten bugüne kadar her türlü tafsilâtiyle ihata edildiğini biz Büyük Gazinin birer birer meydana çıkan yüksek teşebbüsleriyle öğrendik. Bu da tarihin bir hareket noktası idi. Lisan ikinci merhale üstünde duruyordu. Milletın öz benliğini bulduğuna şiddetle kanı olduğu daha dünkü bir devirde bu esasların az çok nakıs kavranıldığını samimiyetle itiraf edelim. Ve her şeyi olduğu gibi görmeğe muvaffak olabilmek için diyelim ki yanıldığımız noktalar hiç olmazsa yanılmadıklarımızdan o kadar eksik değildi.

Unutulmuş an'aneler müphem telâkkilerle yedi asır Osmanlılara hakanlığın Türk cemiyetinde bir esas olduğunu telkin etti. Dalâl bizde daha ilk günlerden başlıyordu. Osmanlı hanedanını, kuranı kendisine isnat edilen bir manzumede:

Osman, Kayıhan oğlusun,
Oğuz Karahan neslisin.

demeğe sevk ediyordu. Fakat Karahan adının hangi an'aneyi temsil ettiği Os-

manlılar nazarında kutuplar kadar meçhuldu ve bu hâta halk bilgilerine karışan bir kitaba, bir sahifeye intikal edememiş olduğu için meçhuliyetini muhafaza edip durmaktadır.

Türk dilinin tarihî ve an'anevî unsurlarını zoraki eserler kadar kaybetmiyen bazı eski lûgat kitaplarına müracaat edilirse görülür ki Karahan tabiri Türkler arasında hükümdar hanedanlarına mensup olmıyan ve halk içerisinde yetişen devlet reislerine verilen bir unvandır.

Bildiğimiz Oğuz destanı Oğuzun babasını işte böyle bir Karahanda bulur. Osmanlı hükümdarları Türkün bu an'anesini bilmemekte mazurdurlar. Fakat kendilerini Kayıhan oğulları zanneden bu adamlar, hiç olmazsa Kayıhanın Türk olduğunu unutmamak derecesinde bir milliyet duygusu besliyebilmeli idiler.

Para ile satınalınan, yahut Akdenizin uzak garp kıyılarından korsan gemileriyle kaçırılan kadımlar, doğurup büyüttükleri hükümdar çocuklarına öyle bir terbiye veriyorlardı ki bunlar kendilerinin kim olduklarını, hangi ırktan geldiklerini düşünmeğe bile muvaffak olamıyorlardı.

Mütereddi padişahlar, etraflarında bulunan kimselerin yüzlerine karşı Türklüğü tahkir etmelerinden ruhan en ufak bir eza, bir teessür duymadılar.

Dördüncü Muradın mukarreplerinden Görüceli Koçu Bey kendisine verdiği ıslahat lâyhalarında ordunun bozulmasını müferit bir sebebe atfediyordu: Ona göre ordunun büyük bir kısmı sırf devşirme unsurlardan tereküp ettiği zaman Devlet kudret ve intizamını muhafaza etmişti. Bunların aralarına istenilmiyen insanlar karışması her şeyi bir inhilâle uğrattı.

Hakikatte hiçbir değeri olmıyan bu ıslahat lâyhalarını kim bilir ne kadar derin bir dikkatle okuyan hükümdar Koçu Beyin intizamsızlık amili olarak gösterdiği unsurlar arasında Türk ve Yörük adlarının Ermeni ve Yahudilerden sonra, Çingene ile de beraber sayıldığına hissiz ve fütursuz bakıyordu.

Bu kayıtsızlık ne kadar umumî oldu! Bugün işe şu kürsüden bu sözleri böyle bütün vuzuhiyle söylediğimiz âna kadar Koçu Beyin lâyhalarından bahseden hiçbir müellif yazı ve fikir adamı Dördüncü Murat devrinin hamiyetli bir siyasîsi sayılan Türk düşmanı lâyhacıyı öğmekten, ona değeri fevkinde bir ehemmiyet vermekten kendini alamamıştır.

Hanımlar, Efendiler!

Cemiyetin yüksek tabakalarında milliyet duygusu bu kadar inhibitata uğradıktan sonra, lisan, edebiyat, san'at gibi hars müesseselerinde salim bir bünye aramak içtimai kanunlara muhaliftir. Dördüncü Murat Zamanı, Divan edebiyatının şahikasına vardığı bir devirdir. Bu devirde öz türkçeye ne nazarla bakıldığıını anlamak için yalnız lisan ve edebiyat temayüllerini tetkik etmek kâfi bir miyar değildir.

Bütün camia içinde Türklük telâkkisinin aldığı mütereddi mahiyeti düşün-

mek te maksadı temin etmez. Hakikatin seçilmesi daha geniş ve umumî bir bakışın kavranmasına muhtaçtır.

Osmanlılık camiasının bünyevi varlığında asırlarca kendi kendini tesise çalışan şuursuz benlik duygusu, maşerî hayatı takip eden unsurları ayrı ayrı tahkirden bir zevk olmuştur. İctimaî hayatın iç yüzlerini gösteren orta oyunu gibi, meddahlık gibi san'atlarda tek bir eğlence mevzuu, millî zümrelerin dilleri ve simaları ile oynamak ve onları mümkün olabildiği kadar mübalâğalandırarak tezyife çalışmaktı. Bunda gülen ve eğlenen yalnız saray ve şehirlilik denilen iki sahte ve müstehzi şahsiyet vardı. Bunlar Anadolu Türkünü kabalığın timsali addediyordu. Şehirde çocuklar bile Anadolu lehçesini taklit ile eğlenirler, şuursuz darbimeseller "kapını Türke, sırtını kürke alıştırma" der, her şey onun kudret ve iradelere hâkim olan davasız ve fütursuz tefevvuku aleyhinde cemiyete gizli bir zehir saçardı.

Abdülâziz zamanı adamlarından Galip Paşa Kastamonu şivesini en çirkin bir şekle koydu. Bu lehçe ile müstehcen bir divan yazdı. Hükümdara takdim etti. Takdir ve taltif olundu.

Efendiler, bütün bu menfur şerait altında millî edebiyatı düşünmek, yahut lisanın hakikî bünyesine yaklaşmak kimin hatırından geçerdi? Bazı tetkiksiz fikirler Türklerin ötedenberi dillerine hiçbir kıymet vermediklerini kabul eder. Bu en yanlış bir tahmindir.

Şark ve garp memleketlerinde bugün bile halk lisanının kıymeti Ortaasyalı bir Türkün anladığı kadar takdir edilmiş değildir.

On birinci asırda yazılan Kotatgu Bilik, ahlâkî menkıbesinin kahramanı olan hükümdarı şu tarzda tavsif eder.

Kılınca günü erdi, kırkı anay,
Dili çin budun, em gözü gönü bay

Şiirin yüksek mealini bugünkü lehçemizle ifade edelim:

"Fıtratı, ahlâkı doğru, evzarı ve harekâtı teklifsiz, sade idi. Dili hakikî hakta. Gözü göynü ise beydi." İdeal bir demokrasi hayatını bu kadar toplu ve açık bir surette temsil etmek, bugünkü san'at için de büyük bir muvaffakiyettir. Kotatgu Bilikten şöyle böyle yarım asır evvel yazılan şehnameyi baştanbaşa okuyalım: yüz yirmi bin beyit içinde buna benzer bir bedia bulamayız. İran milletini yaratan Firdevsî, edebî ve ictimai düşünceleri içinde tasavvur edebildiği hükümdarlık timsallerini göklerden aşağı indirmemiştir.

Selçukilerle beraber Ortaasyadan İran ve Anadoluyu geçen Türkler, Karahanlıların millî halk diline verdikleri ehemmiyeti onlar kadar takdir etmiş olsalardı bugün türkçe şark ve garbin en işlenmiş, en mütekâmil lisanlarından biri olacaktı. Yabancı memleketleri kolaylıkla idare etmek kaygusu onları yerli dillerle ihtilâta alıştırdı. Bazı yerlerde bu dili aynıyle kabul ettiler. İranın ve Hin-

düstanın en büyük şairleri Türk ırkına mensuptular. İranlılar bu hakikati pek iyi biliyorlardı. Hicrî 725 tarihinde vefat eden Emîr Hüsrevî Dehlevî Lâcîn kabilesi beylerinden birinin oğlu idi. Kendisini yetiştiren hocası ve müşidi Nizamettin Evliya "Kıyamet gününün sahibi benî bu Türkün yanık bağrındaki ateşe bağışlıyacaktır!" diyordu.

Nizamettinin bu sözü şüara tezkirelerinin birçoklarında mevcuttur. Selçukîler zamanında ve onlardan biraz sonra yetişen Anadolu şairleri, yeni girdikleri divan edebiyatı yolunda bir iki asır Türk selikasını, Türk kelimelerini az çok muhafaza ettiler. Fakat artık resmî lisan çoktan iranca olmuştu. Osmanlı türkçesi, arapça ve irancanın tesiriyle ikiye bölündü. Yazı dili Devletin fütubatçı idaresi altındaki unsurlardan hiçbirinin millî dili ve benliğiyle yakından alâkası bulunmayan itibarî ve müşterek bir camia lisanı olmuştu. Halk dili ondan ayrı idi. Onun, biri Kayabaşı, öbürü Âşık yolu denilen iki türlü musikisi, bu musikilere mahsus iki türlü edebiyatı, folkloru, masalları, hikâye ve destanları, darbımeselleri ve tasavvufî bir felsefesi vardı. Şurada çok dikkate değen bir nokta iki sözle tebarüz ettirilmeye muhtaçtır.

Hanımlar, Efendiler!

Osmanlı camiası görünüşte Türkü unutmuş gibi idi. Ve millî zümreler arasında en ziyade beğenmediği, istihza ettiği o idi. Fakat, Türk yüksek harsiyle gene bütün cemiyetin fevkinde idi. Halkın asıl bedîi temayülleri, kahramanlık duygusunu yaşatan ve gıdalandıran vasıtalar, san'at ve hayat telâkkileri yalnız onun tesirlerini taşıdı.

Musikide, tasannu'la tertib edilen şeyler ayrı ayrı birçok adlar alıyordu. Fakat, halkın şehirlerde, kolaylıkla terennüm ettiği bütün samimî parçalar Türkündü. Onlara Türkü denirdi. Halbuki asıl türkünün ikaî ve muayyen bir şekli olduğu lûgat kitaplarında görülüyordu. İlahilerin başında Türkün durakları vardır. Küçük bir kabilenin ismine izafe edilen Varsağılar saray musikilerine kadar nüfuz etmişti.

Türklüğünü unutan Dördüncü Murat, Varsağılar söylüyordu. Pehlivanlık, cirit oyunları, esir almaca ve çomaklar her yerde Ortaasyadan gelen şekillerini muhafaza etmişti.

Orduda kullanılan kılıçların, at eğerlerinin, başlıklarının en güzelleri ve en umumileri Türklerin getirdikleri şeylerdi.

Nakışta ve mimarlıkta Türk temayülü galipti.

Halk dilinde söylenen binlerce atalar sözü, fıkralar ve menkıbeler daima Türk kaynağından kopuyordu. Yabancılar, Devlet hayatındaki o kadar derin tesirlerine rağmen, memlekete hars namına hiçbir şey veremediler.

Dil, daima halk tabakaları içinde sözün türkçesi denilen saflığı ve temizliği ile yaşadı. Türklerin maneviyatında kendi mağlûp ettikleri unsurların nüfuzuna tâbi olduklarını söyleyenler hayatın asıl özünü tetkike girişmemiş olanlardır.

Benliğini unutan bir cemiyetin hayatında ilk unsurlarının bu kadar mahfuz kalması harsî mukavemetin ne kadar kudretli ve derin bulunduğunu gösterir.

Efendiler!

Yedi sekiz asırlık bir ihtilâtin Türk Osmanlı muhitinde yaptığı en muzır tesir kendisini ilimde ve edebiyatta göstermiştir. Bunda âmil olan sebep bilhassa yüksek tahsilin dinî müesseselerden ayrılmaması ve bunun sırf arapçaya bırakılmasıdır. Şahsî mantıklar hayatta ancak ilmî tahlillere ve tecrübelerle dayanmak lâzımgelen fikirlere karıştığı, hatta bir az da onlara galebe ettiği zaman bazan en basit düşünceler kendilerini en büyük hakikatler gibi telâkki ettirebilir.

Bugün hâlâ aramızda bazı mütefekkirler vardır ki mekteplerde ilmî ve teknik tahsilin garp dillerinden birine bırakılması çok faydalı olacağına kani'dir. Diğer birçok samimî kanaatler de dilimizden yabancı unsurların atılması onu teknik kuvvetinden bütün bütün uzaklandıracağı noktasında toplanmıştır.

Bu tarzda düşünenler en ziyade lisanımız gibi eski ve işlenmemiş dillerin bütün şümüliyle ilmî ve medenî ihtiyaçları ihata edebilmekteki kabiliyetinde tereddüt gösterenlerdir.

Bu tereddüdün menşeyini mevzuun asıl kendinde aramamalıdır. Lisanın tekâmülünde halka doğru ve halkça anlaşılacak bir inkişaf yolu takip edilmesi ötedenberi mevzuubahis edildikçe zihinlerimiz muayyen bir çerçeve içerisinde düşünmeğe alışmıştır. Bu bahiste asıl lisan meselesi edebiyat ve san'at cereyanlarıyla birbirine karıştırılmıştır. Daima elde tutulan ve düşünme, muhakeme vasıtası gibi kullanılan mıkyaş bediî duygular ve kelimeler oluyor. Edebiyatta selika itiyadın esiridir. İnsanlar bundaki zevki, güzelliği en ziyade alıştıkları ahenkte ararlar. Arapça ve fârisî kelimeler dilimizi bir ağ gibi kuşattığı devirlerde «dürüstü ahlâk» sözü bizce ahenksiz değildi. «Hulî ve hilkî» özü de zevkimize o kadar yabancı gelmiyordu. «Tekellüfsüz» kelimesinin yerine daha güzel olmak için «ademi tekellüfle melûf» yahut «tekellüfnapesent» gibi garip tabirler kullandığımız zamanlar da oldu. O vakitler biz, demin başka bir münasebetle iyrad ettiğimiz:

Kılıncı günü erdi, kırkı anay,

Dili çin budun, em gözü gönlü bay.

beytini okusalardı, kelimeler samiamız üzerinde garip bir tesir bırakabilirdi. Fakat bugün hakikî türkçeye doğru duyduğumuz bir temayül, kılıncı günülüğünün istikameti ahlâkiyeden, hele Onayın ademi tekellüfle melûftan çok güzel ve çok belîğ olduğunu ruhumuza kuvvetle telkin ediyor.

Onay türkçede ayrıca müşteri yıldızının da adıdır.

Halihazırda müşteriyi Onaya tercih edecek genç bir selika tasavvur edilemez. Zaten bunlar doğrudan doğruya bediî zevk duygusuna ait olan misallerdir. Lisanların millileştirilmesinde tabiî zevk en son düşünülecek noktadır. Millî lisan ve halk dili meselesi her şeyden evel bir anlaşma ve ifade kudreti meselesidir.

Halkçılık, medeniyet, ilmi ve teknik kabiliyet ve medenî tefekkür tarzı en önde düşünölmek lâzım gelir.

Zannediliyor ki cemiyet kelimesi lisanı mevcut olmakla fransızca «société» tabirinin karşılığı bulunmuş ve konulmuştur.

İsimler ve sıfatlar bir lisanı en az kıymeti bulunan unsurlardır. İfade kabiliyeti, bu gibi isimlerin kendi varlığı ile değil, onların kendi iştirak ve terkip şartları altında vücudı getirdiği söz ailelerinin bütün fikrî ihtiyaçları tazammun edebilmesiyle meydana çıkar. Fransızcanın aynı kelime cevheriyle ve muhtelif morfelemlerle teşkil ettiği "insociablement" tabirini halihazırdaki konuşma şekillerimizle ifade edelim: «Cemiyette yaşamağa kabiliyeti olmıyan bir kimseye yakışacak bir surette» dememiz iktiza eder. Bunun başlıca sebebi arapçadan cemiyet kelimesiyle beraber aldığımız tasrife tâbi sözlerin dilimizde tıpkı çince yazı işaretleri gibi camit birer klişe halinde durması ve onların kendi morfelemlerimizle birleştirilmesindeki güçlüklerdir.

«Cemiyet» yerine meselâ «topluluk» tabirini kabul ettiğimiz anda "insociablement" sözünü «topluluğa gelmezcesine» kaydiyle ifade edebiliriz.

Aynı güçlük ilmi istılahlarda en basit mefhumların satırlarca tariflerle anlatılmasına yol açmıştır. Tarihi tabii ve teşrih istılahlarından hiçbirinin halk dilinde temessül edememesi, bilhassa gülünç ve uzun olmasından dolayıdır. Bu müşkülât karşısında teknik tabirlerin ister istemez uğradığı katışıklık anarşi hudutlarını geçmiştir. Devlet müesseselerinde teknik işlerle uğraşan mesai daireleri birbirini anlamaktan tamamiyle âciz bir vaziyettedir. Eski Tersane fabrikalarında çalışanlar ingilizce tabirler kullanıyor, İmalâtı Harbiye ocaklarında Alman tekniği galiptir. Anadolu demiryolları türkçe istılahları tervice çalışıyor. Bu üç şube arasında bir makinenin muhtelif parçaları, malzeme, âletler ve saire ayrı ayrı üç isimle ifade edilmektedir. Avrupada tahsil görmüş bir mühendis çalıştığı şubeyi değiştirdince aylarca emek sarfiyle en iptidai şeylerin adlarını yeniden öğrenmek ıstırasında kalıyor.

Medenî zihniyet bahsinin lisanla çok alâkadar olduğunu kabul etmeğe mecburuz. Avrupa lengüvistleri, Türk dilinin daıma şarka mahsus fikirler ve iytikatları temsil ettiğinden babsederler. Bunun en açık misallerini sarf kitaplarımızda buluruz.

Garp düşünüşüne göre, sıfat ancak isme ilâve olunan bir sözdür. Biz onu mutlaka ismi tavsif eden bir fikirle mütemayiz addederiz. Çünkü adı arapçada olduğu gibi sıfattır. Fiil denilen kelime garpta olduğu gibi sözün esasını teşkil eden bir unsur, bir verbum değil, hareket ve hâdisedir. Çünkü adı fiildir. Yani iştir. *Dır* ve *mir* morfelemlerinin bir fiil olduğunu mektep talebesine izzah edebilmek için fiil sözünü bir yana bırakmaktan, onu çocuğun zihninden çıkarmaktan başka çare yoktur. Daha «adverbe» ve «preposition» gibi kelime kısımlarına bir isim bulunamadı. Yakın zamanlara kadar birine «zarf», öbürüne «harfi cer» di-

Bu arada dillerinin bünyesine ve umumî kabiliyetine göre en eski menşelerinden istifadeye çalışan, köylerden halk kelimeleri toplıyan, kaideler ve kıyaslar altındaki tasarruflarla lisanlarını yeniden tesis etmeği ve genişletmeği muayyen bir esas halinde kabul eden milletler mevcuttur.

Norveçte iki yazılı dil vardır. Eski burjuva tabakası Dano-Norveç lehçesini muhafaza ediyor. Demokrat partiler ise bilhassa köylü tabakası arasında konuşulan Landsmaal lehçesini bununla birleştirmeye gayret ediyorlar.

Yerli kelimeler âlimlerin kelimelerini kovuyor. Yeni münevverler âlimlerin kelimeleri yerine yeni ve mahallî kelimeler ihdas ediyorlar. Evelden lisana giren ilmî kelimeler büyük bir hızla halk lisanından alınan tabirlere emvkilerini terk etmektedir. Çek lisanlarında sun'î surette yapılmış birçok kelimeler artık taammüm etmiştir. Cümlelerin teşkilinde ve lûgatler iymalinde arzu ve teşebbüs nihai rolü oynamaktadır. O kadar ki Lengüistler beynelmilel umumî bir lisan yaratmak imkânı için bugünkü Çek lisanını misal olarak gösteriyorlar.

Dilimizi millileştirmek ve halka yaklaştırmak için bizim istifade edeceğimiz hazineler bütün dünya lisanlarından fazladır. Elimizde kim bilir kaç asırlık bir ana lisan her türlü kabiliyeti ve birçok lehçeleriyle teşebbüslerimize yardım edecektir. Her şeyde olduğu gibi sevgili halkımızla bilgi ve dilde de birleşeceğiz. Tutacağımız yol ilim ve tecrübe yoludur.

Başımızda Büyük Mürşit bize gayelerimizi telkin ettiği gibi çalışma ve muvaffak olmanın sırrını ve esaslarını da ilham edecektir. (Alkışlar)

Sözlerimi burada bitiriyorum. Büyük Şefi ve muhterem kurultayı derin hürmetlerimle selâmlarım. (Alkışlar)

Birinci Celse

Açılma saati 14

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Reisi Samih Rifat Bey — Efendiler, Türk Dili Tetkik Cemiyeti birinci kurultayının ilk celsesini açıyorum. Ruznamemizin ilk maddesinde kurultaya bir Reis seçmek vardır. Binaenaleyh reisinizi seçiniz, efendiler.

Umumî Kâtip Ruşen Eşref Bey — Muhterem arkadaşlar! Kurultayda aza olarak bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretlerinin Birinci Türk Dili Kurultay Reisliğine seçilmesini teklif ediyorum.

(Muvafık sesleri, şiddetli alkışlar)

Reis — Alkış umumî kabuldür. Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri Kurultay Riyasetine ittifakla kabul edilmiştir, efendim.

(Kâzım Paşaya) — Buyrunuz Paşa Hazretleri.